

Respons

Irak: Rettsforfølgelse av ledere for *jash*-enheter

Problemstilling/spørsmål:

- Hvilke oppgaver hadde *jash*-enhetene?
- Hva slags amnesti ble gitt til kurdere som hadde deltatt i *jash*-enhetene etter Anfal-kampanjene?
- Har det vært noen prosess for straffeforfølgelse i den irakiske Kurdistanregionen (av militære ledere som var pro Saddam) i etterkant av Anfal-kampanjene?
- Vil man kunne bli stilt for retten i Erbil for forbrytelser begått som *jash*?
- Vil det ved en eventuell straffeprosess være av betydning at man var i en enhet som kjempet mot Barzani-klanen?

Bakgrunn

Under Saddam-regimets militære kampanjer mot de kurdiske motstandsbevegelsene på 1980-tallet gjorde flere tusen kurdere tjeneste i paramilitære, kurdisk bemannede enheter under den irakiske regjeringshæren. De mest omfattende militære kampanjene fant sted i 1988 og er kjent under navnet "Anfal"¹. Disse kampanjene ble beryktet for hærens og flyvåpenets bredt anlagte angrep, bl.a. med kjemiske våpen, på den kurdiske sivilbefolkningen. Det er antatt at opp til 180 000 kurdiske sivile ble fordrevet, arrestert eller drept under Anfal (ICTJ 2007).

Kurderne som tjenestegjorde i de paramilitære enhetene kalles gjerne for *jash*² på kurdisk. Ifølge Human Rights Watch (HRW 1993) har *jash*-enhetene sin opprinnelse på 1960-tallet. Da ble de første enhetene organisert som et forsøk på å få kontroll over den kurdiske motstanden. I prinsippet ble hver kurdiske klan pålagt å stille en kontingent hver til regjeringshærens disposisjon.³ Hver kontingent ble ledet av en *mustashar*⁴ fra den samme

¹ Anfal er et uttrykk fra Koranen som betyr "de vantros belønning".

² Jash betyr et føll av et esel og brukes som et skjellsord.

³ Landinfo har ikke informasjon om hvilke klaner som faktisk stilte mannskaper og hvilke som ikke gjorde det til ethvert tidspunkt.

klanen. Det offisielle navnet på *jash*-enhetene var De Nasjonale Forsvarsbrigader (*Qiyadet Jhafel al-Difa' al-Watani*). Dette var paramilitære enheter.

Hvilke oppgaver hadde *jash*-enhetene?

Enhetenes oppgaver skal ha vært følgende:

- Eskorte av regjeringshærens konvoier
- Rekognosering i landsbyer
- Stridstjeneste
- Oppsporing og anholdelse av flyktende sivile
- Overlevering av disse til hærens oppsamlingscentre.

Den vanligste behandlingen av de sivile som ble samlet sammen var enten deportasjon til permanente forvisningssteder eller transport direkte til massehenrettelse. Det er antatt at mange *jash* som foresto oppsamlingen gjorde det i den tro at alle skulle sendes til bosetningssteder for forviste. De fleste *jash* skal ha vært uvitende om regimets hensikter inntil oppsamlingene hadde pågått i lang tid.

I tillegg til de ordinære *jash*-enhetene, som etter hvert ble underlagt den militære etterretningen (*Ishtikbarat*) fantes det to mindre eliteenheter: *Quwat al-Taware'* (Utrykningsstyrkene) og *Mafarez Khaseh* (Spesialenhetene). Utrykningsstyrkene var direkte underlagt Ba'th-partiet og hadde oppgaver innenfor etterretning og kontraterrorisme. Spesialenhetene var underlagt et av de sentrale etterretningsorganene, *Mudiriyat al-Amn al-Ameh*.

Rekrutteringen til de ordinære *jash*-enhetene foregikk stort sett på steder der regjeringshæren hadde full kontroll.⁵ Mange kurdere gjorde verneplikt i regulære hærenheter som ble satt inn mot iranske styrker.⁶ For dem var overgang til en *jash*-enhet en mulighet til å slippe vekk fra fronten. Mange skal ha benyttet seg av dette (HRW 1993).

Hva slags amnesti ble gitt?

I 1991 ga de nyopprettede kurdiske selvstyremyndighetene et generelt amnesti til medlemmer av kurdiske klaner som hadde tjenestegjort i *jash*-enhetene. Man ønsket med det å bilegge motsetninger som hadde oppstått innen de kurdiske klanene som følge av Anfal-kampanjene.

Den nederlandske forskeren Michiel Leezenberg skriver i 2006 at amnestiet var generelt og for "alle kollaboratører". C. J. Chivers skriver i en artikkel New York Times (2003) at amnestiet ble gitt til "de fleste *jash*". Uansett omfang må *mustasharene* således ha vært inkludert i amnestiet.

---

⁴ Arabisk for "rådgiver".

⁵ Mange steder i Kurdistan var i årene før 1991 under sterkere kontroll av kurdiske *peshmerga* enn av regjeringsstyrkene.

⁶ Krigen mellom Irak og Iran varte fra 1980 til 1988.

Når det gjelder hvem som eventuelt ikke ble omfattet av amnestiet, er det sparsomt med informasjon. Vi har ikke informasjon som spesifikt sier at noen ble unntatt, men i Chivers' artikkel heter det at 'de fleste fikk'.

Kurdere, både menige og befal, som tjenestegjorde i regjeringshærens regulære enheter på regulære vilkår, ble ikke gitt noe amnesti, men de ble heller ikke straffeforfulgt av de kurdiske selvstyremyndighetene. Det å ha gjort slik tjeneste skal være betraktet som helt legitimt, og i de fleste tilfeller skal ikke disse ha blitt regnet som *jash*. Flere høyere befal i dagens peshmergastyrker under de kurdiske selvstyremyndighetene skal ha gjort sine militære karrierer i regjeringshæren, men så gått inn i peshmergastyrkene, enkelte av dem så sent som i 2003 da den gamle regjeringshæren ble oppløst. Dette er omtalt av løytnant D. Chapman i den amerikanske hæren i en studie ved hærens krigsskole fra 2009 (s. 53).

Unntak fra amnestiet kan med andre ord kun ha forekommet i et fåtall tilfeller. Vi har ingen kjennskap til hva som eventuelt har ligget til grunn for unntakene.

Har det vært noen prosess for straffeforfølgelse i Kurdistanregionen (av militære ledere som var pro Saddam) i etterkant av Anfal-kampanjene?

Etter at Ba'th-regimet ble styrtet i 2003 ble det opprettet en egen straffedomstol i Bagdad, på engelsk kalt The Supreme Iraqi Criminal Tribunal (SICT) for å stille de ansvarlige i regimet til ansvar for sine overgrep mot landets borgere. I 2007 felte den dom over syv personer på de øverste nivåene i Ba'th-regimet. Ingen av de domfelte var kurdere. Så vidt vi kan se har det til nå heller ikke vært tatt ut tiltale i Kurdistan mot noen *mustasharer*.

Kurdistan Anfal Organization sier til Kurdnet (Wali 2010) at de har tatt opp med SICT at den ikke har reist tiltale mot noen kurdiske deltakere i Anfal. En representant for domstolen sier at den etter at prosessen mot de øverste ansvarlige var avsluttet i 2007, beordret etterforskning av ytterligere 423 kurdiske og arabiske mistenkte. Han sier også at det etter dette er blitt utstedt arrestordre på dem som er etterlyst, og at retts sakene vil starte etter hvert som disse blir brakt inn for domstolen.

Ifølge Kurdnet (2010) utstedte SICT den 10. oktober 2010 arrestordre på 258 personer, både *jash* og *mustashar*, og oversendte samtidig ordren til de kurdiske selvstyremyndighetene. At den er blitt oversendt selvstyremyndighetene kan tyde på at etterlyste personer oppholder seg på deres område.

Vil man kunne bli stilt for retten i Erbil for forbrytelser begått som *jash*?

Brudd på den irakiske straffeloven kan rettsforfølges i den irakiske Kurdistanregionen. De sakene som har blitt ført så langt mot de øverste ansvarlige for Anfal har imidlertid blitt ført for SICT i Bagdad. Det er fordi tiltalene mot dem har falt inn under denne spesielle domstolens jurisdiksjon. Jurisdiksjonen omfatter følgende forhold, begått mellom 17. juli 1968 og 1. mai 2003⁷:

- Folkemord
- Forbrytelser mot menneskeheten
- Krigsforbrytelser
- Forsettlig drap på sivile ved bruk av giftige stoffer eller eksplosiver.

For at kurdiske *jash*-mannskaper og -ledere skal kunne bringes inn for domstolen, må de ha gjort seg skyldige i én eller flere av de nevnte forbrytelsene. Hva de omfatter er spesifisert i en redegjørelse fra International Center for Transitional Justice (ICTJ 2007b). *Jash* som har begått andre straffbare handlinger som strider mot irakisk straffelov, kan rettsforfølges etter denne. De kan stilles for en sivil domstol lokalt, for eksempel i Erbil.

PUKs nestleder, Khosrat Rasul, sa i et intervju i 2007 (Kurdnet 2007) at det kurdiske parlamentet etter hans mening burde ta skritt for å få straffeforfulgt dem som har deltatt i det han kalte "forbrytelser mot det kurdiske folk". Han mente også at det burde differensieres mellom svært alvorlige og mindre alvorlige forhold begått av *mustasharer*. Noen *jash*-ledere samarbeidet også med kurdiske geriljastyrker (peshmerga) for eksempel for å beskytte sin klan, og slikt bør det tas hensyn til ifølge Rasul.

KDP (et av de kurdiske regjeringspartiene) skal senere ha sagt at hundre *jash*-ledere er etterlyst for straffbare forhold under Anfal (Kurdnet 2010). Det kan se ut som om det da dette ble sagt ennå ikke var blitt reist noen saker mot *jash*-ledere.

Vil det ved en eventuell straffeprosess være av betydning at man tjenestegjorde i en enhet som kjempet mot Barzani-klanen?

Dette spørsmålet gjelder mulighetene for at en straffeprosess kan bli utilbørlig påvirket. Det er vanskelig å besvare spørsmålet spesifikt, men prosessene som ble ført mot de ansvarlige for Anfal i 2007 er blitt sterkt kritisert av International Center for Transitional Justice (ICTJ)⁸ for bl.a. å ha blitt manipulert av ledende politikere. For eksempel fikk Iraks statsminister skiftet ut en dommer på direkte anmodning (ICTJ 2007a). USA skal dessuten ha øvd påtrykk på domstolen for å benåde en av de som fikk dødsdom, ut fra politiske hensyn om å ikke hisse opp Iraks arabiske sunnimuslimer (Chatham House 2008).

Landinfo har tidligere fått indikert at saker som kommer for retten i den irakiske Kurdistanregionen i enkelte tilfeller kan få sitt utfall påvirket dersom noen av partene har gode kontakter med innflytelsesrike politikere (Dansk Utlændingesservice & Landinfo 2009).

⁷ I denne perioden var Irak styrt av Ba'th-partiet.

⁸ ICTJ er en internasjonal stiftelse som arbeider for å avhjelp og forhindre alvorlige menneskerettsbrudd i stor skala.

Dersom kurdiske *jash*-ledere skulle bli stilt for krigsforbryterdomstolen, kan en på bakgrunn av kritikken som er fremsatt mot prosessen ikke utelukke at kurdiske politikere vil kunne prøve å påvirke sakens utfall.

Offentligheten i den irakiske Kurdistanregionen har de siste par år tatt til orde for å få stilt de etterlyste for retten, og det har vært demonstrasjoner i flere byer til støtte for dette. De kurdiske selvstyremyndighetene, og særlig KDP, er blitt kraftig kritisert for at en etterlyst *mustashar*, Qasim Agha, skal ha blitt tatt under beskyttelse av Barzani (den kurdiske selvstyrestatsministeren) selv, og på den måten unnsuppet straffeforfølgelse. I oktober 2010 forlot han Irak, og det ble umiddelbart holdt demonstrasjoner der det bl.a. ble hevdet at han hadde flyktet ved hjelp av innflytelsesrike kurdiske politikere (Ahmad 2011).

Det ser ut til at spørsmålet om rettsforfølgelse av *jash* som fortsatt oppholder seg i Kurdistanregionen er blitt politisert og bl.a. gjort til et spørsmål om kritikernes eget forhold til de politiske partiene. For eksempel blir det antydnet at Qasim Agha er utsatt for en kampanje som egentlig har til hensikt å svekke KDP. Det blir også fremholdt at rettsforfølgelse av kurdiske *jash* vil sette hele det kurdiske samfunnet i Irak i et dårlig lys, og svekke den politiske betydningen av Saddam-regimets overgrep mot kurderne under Anfal (Wali 2010).

Oppsummering

De fleste *jash* fikk amnesti. Ansvarlige for Anfal er derimot blitt dømt av krigsforbryterdomstolen i Bagdad. Så langt er det bare arabiske ansvarlige på øverste ansvarsnivå som er blitt dømt og straffet. Ansvarlige kurdere er etterlyst siden 2007, men har ennå verken blitt arrestert, tiltalt eller stilt for retten etter det Landinfo kjenner til. Dersom de som er etterlyst av krigsforbryterdomstolen blir tatt, skal de stilles for denne domstolen i Bagdad.

Det kurdiske amnestiet til *jash* i 1991 og den senere politiseringen av spørsmålet om ettersøkte *jash*, har ligget i veien for å arrestere de ettersøkte i Kurdistanregionen.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

- Ahmad, Z. (2011, 3. januar). Kurdistan, a review of 2010. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=75&id=2762&lang=0> [lastet ned 16. mars 2011]
- Chapman, D. (2009, 26. februar). *Security Forces of the Kurdish Regional Government*. Carlisle: U.S. Army War College. Tilgjengelig fra <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA510826&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> [lastet ned 12. april 2011]
- Chatham House (2008, desember). *The Iraqi Tribunal: The Post-Saddam Cases*. London: Chatham House. Tilgjengelig fra http://www.chathamhouse.org.uk/files/13117_il041208.pdf [lastet ned 16. mars 2011]
- Chivers, C. (2003, 24. februar). Threats and Responses: Northern Iraq; Feud Between Kurdish Clans Creates Its Own War. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <http://www.nytimes.com/2003/02/24/international/middleeast/24KURD.html> [lastet ned 16. mars 2011]
- Dansk Udlændingetjeneste & Landinfo (2009, juli). *Security and Human Rights Issues in Kurdistan Region of Iraq (KRI), and South/Central Iraq (S/C Iraq)*. København: Udlændingetjeneste. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/958/1/958_1.pdf. [lastet ned 16. mars 2011]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (1993). *Genocide in Iraq. The Anfal Campaign against the Kurds*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/legacy/reports/1993/iraqanfal/> [lastet ned 16. mars 2011].

- ICTJ, dvs. International Center for Transitional Justice (2007a, 24. juni). *Iraq Tribunal Issues Verdict in Anfal Case*. New York: ICTJ. Tilgjengelig fra <http://www.ictj.org/en/news/press/release/1240.html> [lastet ned 16. mars 2011, ikke lenger tilgjengelig på Internett]
- ICTJ, dvs. International Center for Transitional Justice (2007b, januar). *Iraq Tribunal Issues Verdict in Anfal Case. Update Number Three: The Defense Phase and Closing Stages of the Anfal Trial*. New York: ICTJ. Tilgjengelig fra <http://www.ictj.org/images/content/7/2/726.pdf> [lastet ned 16. mars 2011, ikke lenger tilgjengelig på Internett]
- Kurdnet (2010, 27. oktober). Iraqi court wants 258 Ex-Kurdish Ba'athists arrested. *KurdNet*. Tilgjengelig fra <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2010/10/state4319.htm> [lastet ned 16. mars 2011].
- Kurdnet (2007, 23. september). PUK deputy leader: We will punish party members if they speak out against PUK leadership. *KurdNet*. <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2007/9/kurdlocal441.htm> [lastet ned 16. mars 2011]
- Leezenberg, M. (2006). Urbanization, Privatization, and Patronage: The political economy of Iraqi Kurdistan. I: F. Abdul-Jabar & H. Dawod (red.) *Ethnicity and the State: The Case of the Kurds*. London: Saqi Books.
- Wali, R. (2010, 31. oktober). Qasim Agha, other Collaborators of Saddam Hussein. *KurdNet*. Tilgjengelig fra <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2010/10/state4329.htm> [lastet ned 16. mars 2011]

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.